

It has been emphasized that in connection with the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, martial law was introduced in Ukraine, according to which some constitutional rights and freedoms of a person and a citizen, in particular the right to rest, may be temporarily limited, and the Law of Ukraine "On the organization of labor relations in the conditions of martial law", according to which, during the period of martial law, the provision of annual basic leave to an employee by the decision of the employer may be limited to 24 calendar days for the current working year. And in the event that the duration of an employee's annual basic leave is more than 24 calendar days, the provision of unused days of such leave during the period of martial law is transferred to the period after the termination or cancellation of martial law.

The authors have proposed, taking into account the European experience of the constitutional and legal regulation of the right to rest, the provisions of Art. 45 of the Constitution of Ukraine shall be amended as follows: "Everyone who works has the right to rest. This right is guaranteed by establishing the maximum duration of working hours and the minimum duration of rest, providing weekends and holidays, paid annual leave, as well as implementing other conditions provided for by law".

Keywords: *Constitution, rest, right to rest, vacation, annual leave.*

УДК 342.76+341.217

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-239-243

Валерій КОНОНЕНКО©

доктор юридичних наук

(Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна)

ПОЗИЦІЯ КОМІТЕТУ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА НА ЖИТТЯ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Розглянуто ефективність діяльності Комітету з прав людини ООН (далі – Комітет), проаналізовано Загальний коментар до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (далі – Пакт) щодо права на життя, а також практику зазначеного Комітету. Стверджується, що ст. 6 Пакту визнає і захищає право на життя всіх людей, відступ від якого не допускається навіть під час надзвичайного стану. Держави відповідають за захист життя та протистояння широкомасштабним або систематичним замахам на право на життя, включно з актами агресії, міжнародним тероризмом, геноцидом, злочинами проти людства та військовими злочинами.

Ключові слова: *право на життя, надзвичайний стан, Комітет з прав людини ООН.*

Постановка проблеми. З моменту набуття чинності Статуту ООН вперше в історії міжнародних відносин агресивна війна оголошена поза законом [1, с. 608]. Проте з часом в діяльності ООН все більше став спостерігатись формальний підхід до проголошених нею цінностей [2], а після початку російської агресії проти України багато хто поставив під сумнів ефективність ООН взагалі [3]. Папа Франциск прямо сказав: «У війні в Україні ми є свідками безсилля ООН» [4]. Отже, ООН, серед цілей якої зазначено підтримання міжнародного миру і безпеки, виявилась не спроможною їх досягти, міжнародні суди повільні, а крім того, в міжнародному праві відсутній орган з нагляду, який би міг забезпечити дотримання сторонами як гуманітарних конвенцій, так і дво- та багатосторонніх договірних зобов'язань, виконання рішень міжнародних судових установ, покарання агресора, захисту потерпілої сторони [5, с. 230]. А тому важливим є встановлення ефективних судових міжнародних механізмів захисту, зокрема і прав людини. З іншого боку, вивчення діяльності таких механізмів, аналіз їх практики за відповідними категоріями справ сприятиме мінімізації порушень в ситуаціях, розглянутих міжнародною судовою установою та, відповідно, уникнення міжнародно-правової відповідальності держави.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Організаційно-правові засади забезпечення реалізації права на судовий захист в умовах

© В. Кононенко, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6461-7072>

v.kononenko@karazin.ua

дії правового режиму воєнного стану в Україні вивчав В. Коваленко.

Проблеми захисту прав людини розглядали такі українські правознавці, як К. Андріанов, А. Беніцький, В. Буткевич, Ю. Зайцев, В. Капустинський, В. Костицький, М. Мазур, В. Маляренко, П. Рабінович, В. Стефанюк, С. Тагієв та багато інших. Водночас питання захисту прав людини під час надзвичайного стану та російської агресії проти України потребує особливої уваги.

Метою статті є аналіз практики Комітету з прав людини ООН щодо захисту прав людини під час надзвичайного стану. Поставлена мета зумовила необхідність вирішення низки дослідницьких завдань, а саме: 1) розглянути ефективність діяльності Комітету з прав людини ООН; 2) проаналізувати Загальний коментар до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (далі – Пакт) щодо права на життя а також практику зазначеного Комітету; 3) виокремити вимоги до застосування державою сили щодо особи та обставини, за яких вона може бути позбавлена життя під час надзвичайного стану.

Виклад основного матеріалу. В умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні в найбільшій загрозі перебувають права і свободи людини і громадянина, що крізь призму євроінтеграційних намагань України та цивілізованих європейських цінностей мають бути захищені в повному обсязі [6, с. 51]. Саме тому особливо важливим в умовах збройного конфлікту і надзвичайного стану є захист прав людини і саме в цьому ракурсі ми пропонуємо звернутися до практики Комітету з Прав Людини ООН, що сформулював свою позицію у загальному коментарі № 36 (2018) до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, яка проголошує, що право на життя є невід'ємним правом кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя [7]. Комітет ООН з прав людини має право здійснювати контроль за дотриманням положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права шляхом розгляду скарг фізичних осіб при порушенні державою-сторонаю прав, що закріплені в Пакті, який треба розглядати як частину чинного законодавства України [8].

Загальний коментар Комітету замінює попередні коментарі № 6 (16-та сесія) та 14 (23-а сесія), ухвалені в 1982 та 1984 роках відповідно. Стверджується, що ст. 6 визнає і захищає право на життя всіх людей. Це верховне право, відступ від якого не допускається навіть у ситуаціях збройних конфліктів та інших надзвичайних ситуацій, що загрожують життю нації [9]. Цей висновок підтверджується практикою Комітету ООН з прав людини, зокрема справою «Suarez de Guerrero v. Colombia». Комітет з прав людини розглянув цю справу у світлі всієї інформації, наданої йому сторонами, як це передбачено в ст. 5 (1) Факультативного протоколу.

Згідно з матеріалами справи, 13.04.1978 р. суддя 77-го слідчого військово-кримінального суду наказав провести рейд у будинку за адресою № 136-67 Транверсал, 31 в районі «Контадор» в Боготі. Наказ про рейд було видано місцевому відділу поліції. Рейд був спланований у зв'язку з переконанням, що Мігель де Герман Рібон, колишній посол Колумбії у Франції, який був викрадений кількома днями раніше партизанською організацією, утримується у в'язниці у цьому будинку. Незважаючи на те, що під час обшуку Мігель де Герман Рібон не був знайдений, поліцейський патруль вирішив схватитися в будинку, щоб дочекатися прибуття «підозрюваних викрадачів». Сім осіб, які згодом увійшли до будинку, були розстріляні поліцією та померли. Хоча спочатку поліція заявила, що жертви загинули, опираючись арешту, розмахуючи і навіть стріляючи різною зброєю. Звіт Інституту судової медицини, разом із балістичною експертизою показав, що жоден з постраждалих не зробив ані пострілу, і всі вони були вбиті впритул, деякі з них пострілом у спину або в голову. Також було встановлено, що жертв вбивали не всіх одночасно, а з періодичністю, коли вони прибули до будинку, і що більшість із них було розстріляно, коли вони намагались врятуватись від несподіваного нападу. У справі пані Марії Фанні Суарес де Герреро судово-медична експертиза показала, що її розстріляли після того, як вона вже померла від серцевого нападу.

Управління державної ради національної поліції розпочало адміністративне розслідування у справі, за результатами якого Управління державної ради національної поліції вимагало звільнення всіх членів патрулю, які брали участь в операції.

Крім того, судді 77-го військово-кримінального суду було призначено провести кримінальне розслідування у справі. У липні 1980 р. Генеральний інспектор, виконуючи

обов'язки судді першої інстанції, видав розпорядження про припинення усіх кримінальних проваджень щодо осіб, яких звинувачують у насильницькій смерті потерпілих осіб під час поліцейської операції 13.04.1978 р. в районі «Контадор» м. Богота. Цей наказ ґрунтувався на ст. 7 Декрету № 0070. Вищий військовий суд за результатами перегляду скасував рішення Генерального інспектора. 31.12.1980 військовий трибунал, якому справу було передано на новий розгляд, знову виправдав 11 членів Департаменту поліції, які брали участь у поліцейській операції. Виправдувальний вирок знову базувався на Декреті-Законі № 0070 1978 р. від 20.01.1978 р., який, «поки громадський порядок залишається порушеним, а національна територія знаходиться в облозі», встановив нову підставу захисту від відповідальності працівника поліції, якщо під час операцій, запланованих з метою запобігання та припинення злочинів вимагання та викрадення людей, було вчинено каране діяння [10].

Комітет з прав людини взяв до уваги такі міркування: Декрет № 0070 1978 р. стосується ситуації з порушенням громадським порядком у Колумбії. Комітет також зазначає, що уряд Колумбії у своїй записці від 18.07.1980 р. до Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, що була розроблена з метою задоволення формальних вимог, викладених у ст. 4 (3) Пакту, згадав про існування надзвичайного стану на всій національній території з 1976 р. та про необхідність вжиття заходів у межах відповідного правового режиму, передбаченого Національною конституцією для таких ситуацій. Комітет зазначає, що відповідно до ст. 4 (2) Пакту існує кілька прав, від яких держава-учасниця не може відступати. Сюди входять статті 6 та 7, на які посилались у цій справі. Стаття 6 (1) Пакту передбачає: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути самовільно позбавлений життя» [10].

Право, закріплене в цій статті, є вищим правом людини. Звідси випливає, що позбавлення життя владою держави є предметом надзвичайної тяжкості. Вимоги, що право захищається законом і що ніхто не може бути самовільно позбавлений життя, означають, що закон повинен суворо контролювати і обмежувати обставини, за яких особа може бути позбавлена життя владою держави.

В цій події сім людей втратили життя внаслідок навмисних дій поліції. Більше того, поліцейські дії, як вбачається, здійснювались без попередження потерпілих і не даючи їм жодної можливості здатися поліцейському патрулю або запропонувати будь-яке пояснення своєї присутності чи намірів. Немає доказів того, що дії поліції були необхідні для їх власного захисту чи захисту інших осіб, або що це було необхідно для здійснення арешту або запобігання втечі зацікавлених осіб. Більше того, жертвами стали лише підозрювані у викраденні людей, що сталося кількома днями раніше, і вбивство з боку поліції позбавило їх усіх засобів захисту, встановлених Пактом. Як зазначалося, щодо пані Марії Фанні Суарес де Герреро судово-медична експертиза показала, що в неї кілька разів стріляли після того, як вона вже померла від серцевого нападу. Не може бути розумних сумнівів у тому, що її смерть була спричинена патрульним поліцейським.

З цих причин Комітет вважає, що дії поліції, які призвели до смерті пані Марії Фанні Суарес де Герреро, були непропорційні вимогам до дій правоохоронних органів за обставин справи та що її самовільно позбавили життя всупереч ст. 6 (1) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [10].

Далі у загальному коментарі № 36 (2018) до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права Комітет зазначає, що право на життя має вирішальне значення як для окремих людей, так і для суспільства в цілому. Право на життя не треба тлумачити вузько. Це стосується і права фізичних осіб бути вільними від дій та бездіяльності, які можуть спричинити неприродну або передчасну смерть особи.

Ця позиція ще раніше була підтверджена Міжнародним Судом ООН у рішенні по Справі щодо збройних дій на території Конго «Демократична Республіка Конго проти Уганди» (2005 р.) (Armed Activity on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v Uganda), хоча це рішення є досить дискусійним [11].

Також Комітет з прав людини нагадує державам про їх відповідальність, як членів міжнародного співтовариства за захист життя та протистояння широкомасштабним або систематичним замахам на право на життя, включно з актами агресії, міжнародним тероризмом, геноцидом, злочинами проти людства та військовими злочинами, поважаючи при цьому всі їхні зобов'язання, передбачені міжнародним правом. Держави-учасниці, що не вживають усіх розумних заходів для врегулювання

своїх міжнародних суперечок мирним шляхом, можуть не виконати і їх позитивний обов'язок забезпечити право на життя [9].

Висновки. 1. З урахування справедливої критики ООН і її органів і окремих спеціалізованих установ, діяльність Комітету ООН з прав людини можна визнати ефективною. І хоча його рішення не є обов'язковими і не мають спеціального механізму виконання (як, наприклад, Європейський суд з прав людини), його рішення мають силу м'якого права, яке базується на авторитеті ООН.

2. Держави відповідають за захист життя та протистояння широкомасштабним або систематичним замахам на право на життя, включно з актами агресії, міжнародним тероризмом, геноцидом, злочинами проти людства та військовими злочинами.

Держави-учасниці Пакту, які не вживають усіх розумних заходів для врегулювання своїх міжнародних суперечок мирним шляхом, можуть не виконати і їх позитивний обов'язок забезпечити право на життя.

Право на життя не треба тлумачити вузько. Це стосується і права фізичних осіб бути вільними від дій та бездіяльності, які можуть спричинити неприродну або передчасну смерть особи.

3. Закон повинен суворо контролювати і обмежувати обставини, за яких під час надзвичайного стану особа може бути позбавлена життя владою держави.

Зокрема, перед застосуванням летальної сили, агенти держави повинні (за об'єктивної можливості) попередити особу про намір застосувати силу та дати змогу здатися.

Заподіяння шкоди під час надзвичайного стану повинно бути пропорційною вимогам до дій правоохоронних органів та обставинам справи.

Список використаних джерел

1. Кононенко В. П., Тимченко Л. Д. Міжнародне право : підруч. Київ : Знання, 2012. 631 с.
2. Heen C. Reform the Security Council. The UN Turns Seventy-Five. Here's How to Make it Relevant Again. 2020. URL: <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/un-turns-seventy-five-heres-how-make-it-relevant-again>.
3. Ozkizilcik O. Ukraine shows that the UN Security Council is in urgent need of reform. Trtworld. 25 FEB 2022. URL : <https://www.trtworld.com/opinion/ukraine-shows-that-the-un-security-council-is-in-urgent-need-of-reform-55105>.
4. Pope Francis: We are witnessing the 'impotence' of the UN in the Ukraine war. Catholic new agency. Vatican City, 2022. URL : <https://www.catholicnewsagency.com/news/250898/pope-francis-we-are-witnessing-the-impotence-of-the-un-in-the-ukraine-war>.
5. Кононенко В. П., Тимченко Л. Д. Процесуальна реалізація гарантій безпеки України та захисту її інтересів. *Право України*. 2021. № 1. С. 229–245.
6. Коваленко В. Організаційно-правові засади забезпечення реалізації права на судовий захист в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 51–55.
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. 1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
8. Кононенко В. П. Законодавство чи закон? *Право України*. 2004. № 4. С. 96–98.
9. General comment on article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights, on the right to life. 2018. № 36. URL : https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CCPR/CCPR_C_GC_36.pdf.
10. Suarez de Guerrero v. Colombia. Communication No. 45/1979 : Colombia. 31/03/82. URL: <https://casebook.icrc.org/case-study/human-rights-committee-guerrero-v-colombia>.
11. Ольхова А. В. Правовий аналіз справи Міжнародного суду ООН «Воєнні дії на території Конго (ДРК проти Уганди)». *Університетські наукові записки*. 2013. № 3. С. 518–522.

Надійшла до редакції 13.12.2022

References

1. Kononenko, V. P., Tymchenko, L. D. (2012) Mizhnarodne pravo [International law] : pidruch. Kyiv : Znannia, 631 p. [in Ukr.].
2. Heen, S. (2020) Reform the Security Council. The UN Turns Seventy-Five. Heres How to Make it Relevant Again. URL : <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/un-turns-seventy-five-heres-how-make-it-relevant-again>.
3. Ozkizilcik, O. (2022) Ukraine shows that the UN Security Council is in urgent need of reform. Trtworld. 25 Feb. URL : <https://www.trtworld.com/opinion/ukraine-shows-that-the-un-security-council-is-in-urgent-need-of-reform-55105>.

4. Pope Francis: We are witnessing the 'impotence of the UN in the Ukraine war. Catholic news agency. Vatican City, 2022. URL: <https://www.catholicnewsagency.com/news/250898/pope-francis-we-are-witnessing-the-impotence-of-the-un-in-the-ukraine-war>.
5. Kononenko, V. P., Tymchenko, L. D. (2021) Protsesualna realizatsiya harantyi bezpeky Ukrainy ta zakhystu yiyi interesiv [Procedural implementation of security guarantees of Ukraine and protection of its interests]. *Pravo Ukrainy*. № 1, pp. 229–245. [in Ukr.].
6. Kovalenko, V. Orhanizatsiyno-pravovi zasady zabezpechennya realizatsiyi prava na sudovyi zakhyst v umovakh diyi pravovoho rezhymu voyennoho stanu v Ukraini [Organizational and legal principles of ensuring the realization of the right to judicial protection under the conditions of the legal regime of martial law in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2022. № 3, pp. 51–55. [in Ukr.].
7. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava [International Covenant on Civil and Political Rights]. 1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text [in Ukr.].
8. Kononenko, V. P. (2004) Zakonodavstvo chy zakon [Legislation or law?]? *Pravo Ukrainy*. № 4, pp. 96–98. [in Ukr.].
9. General comment on article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights, on the right to life. 2018. № 36. URL : https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CCPR/CCPR_C_GC_36.pdf.
10. Suarez de Guerrero v. Colombia. Communication No. 45/1979 : Colombia. 31/03/82. URL : <https://casebook.icrc.org/case-study/human-rights-committee-guerrero-v-colombia>.
11. Olkhova, A. V. (2013) Pravovyi analiz spravy Mizhnarodnoho sudu OON «Voieni dii na terytorii Konho (DRK proty Uhandy)» [Legal analysis of the case of the UN International Court of Justice "Military actions on the territory of the Congo (DRC v. Uganda)"]. *Universytetski naukovi zapysky*. № 3, pp. 518–522. [in Ukr.].

ABSTRACT

Valerii Kononenko. The position of the UN Human Rights Committee on the protection of the right to life during a state of emergency. Since the entry into force of the UN Charter, aggressive war has been outlawed for the first time in the history of international relations. However, over time, a formal approach to the values proclaimed by the UN began to be observed more and more, and after the beginning of Russian aggression against Ukraine, many questioned the effectiveness of the UN in general.

The UN, whose goals include the maintenance of international peace and security, proved unable to achieve them. But, taking into account the fair criticism of the UN and its bodies and certain specialized institutions, the activities of the UN Committee on Human Rights can be recognized as effective. And although its decisions are not binding and do not have a special enforcement mechanism (like, for example, the European Court of Human Rights), its decisions have the force of soft law, which is based on the authority of the UN). States are responsible for protecting life and countering large-scale or systematic attacks on the right to life, including acts of aggression, international terrorism, genocide, crimes against humanity and war crimes.

States parties to the Covenant on Civil and Political Rights, which do not take all reasonable measures to settle their international disputes by peaceful means, may not fulfill their positive obligation to ensure the right to life. The right to life should not be interpreted narrowly. This also applies to the right of natural persons to be free from actions and inactions that may cause an unnatural or premature death of a person. The law must strictly control and limit the circumstances under which a person can be deprived of life by the state authorities.

Before using lethal force, agents of the state must (as far as objectively possible) warn the person of the intention to use force and provide an opportunity to surrender. The infliction of damage must be proportionate to the requirements for the actions of law enforcement agencies and the circumstances of the case.

Keywords: *right to life, state of emergency, UN Human Rights Committee.*